

СТУБОВИ ИДЕНТИТЕТА¹

О измењеној парадигми

Данашње полазне тачке на којима градимо свој идентитет разликују се од темеља на којима смо га градили у прошлости. Свет XVIII века и свет Јакова Франка ипак се ослањао на религијске стубове. Свака истина, свака догма била је религијска. Па ипак, данас, чак и у надасве католичкој Пољској, ми смо пострелигијско друштво. Ко год о стварности данас свесно размишља, не темељи више у целости свој светоназор на религијским премисама. Рекла бих да су улогу религије данас преузели други системи знања, системи уређивања стварности. Један од таквих система, сасвим сигурно, данас је наука, научне истине данас износимо као што смо некад износили догме; узмемо за пример то да су „научници с Универзитета у Станфорду закључили да је сахарин здравији од шећера“ (измишљам); овакво саопштење се пласира као истина од ауторитета, и сви за то почињу да се хватају, и да усклађују свој начин исхране сходно томе... То добија статус истине која почиње да обавезује. Исто тако мислим да су економске науке један од темеља нашег схватања стварности: постали смо, сасвим сигурно, економске животиње, разумевање онога што нам се дешава условљено је, рецимо, слободним тржиштем; уз помоћ извесних механизма у нашим главама уређује се оно што би нам без тог знања деловало хаотично. Али религија засигурно више није примарна структура која уређује стварност. Када би се данас појавио јеретик који би изјавио да Богородица Јасногурска изображава Шехину – не би побудио нарочиту пажњу, али ако неко каже да животиње такође стварају културу, да их морамо третирати као своју браћу, као себи равноправна бића – тај би већ добио по глави. Једноставно – јерес данас видимо негде другде, она више није тако религиозна.

О Клоцкој котлини, шлеској земљи, земљи меланхолије над којом се узносио Сатурн

Клоцка котлина је по статистици највлажнија пољска котлина. Била су четири преводиоца Вилијама Блејка и тројица од њих су или живели ту, или су били блиско повезани с тим простором. И таква коинциденција моје списатељске уши већ ставља у стање приправности – шта значи то што је Вилијам Блејк био толико присутан у Клоцкој котлини, и ако би постојало добро место за Блејка у Пољској, онда би то било ту, и то сам ставила у *Вуци своје рало ђо косџима мрџвих*.

¹ Изводи из ауторског сусрета Олге Токарчук у варшавском Пен клубу, Варшава, 11. децембар 2014. (Прим. ђрев.)

Метафизика као мотивација за самоспознају

Немам потребу да схватим саму себе. Кад сам одлучила да пишем романе, одустала сам од своје биографије. Кад бих се бавила собом, онда бих узимала антидепресиве, а овако се добро држим.

Чеслав Милош је предвиђао да ће следећег Нобела добити представник пољског католичког романа, и прогнозе познавалаца кажу да ће то бити Олга Токарчук, представница хетеродоксије и јереси

Као психолога ме је занимала периферија деловања људске психе и веровала сам да ћу бављењем књижевношћу пронаћи допуну свега онога што нам се чини природно, очигледно, општеприхваћено. Инстинктивно сам увек проницала у периферије и јерес, у шизофреничну личност и у неортодоксну слику бога. Здравно је, рекла бих, бити јеретик. Преиспитивач. Не прихватати за очигледно то што је већини очигледно. То је стваралачка позиција која нам омогућава гледишта мало померена, неочигледна, и свако стваралачко мишљење потиче одатле. Јерес као онтолошка, метафизичка категорија – у Пољској ми недостаје таква јерес. Од времена кад смо спалили велику аријанску библиотеку у Лешну,² библиотеку неортодоксних списа, тада највећу у Европи, заборавили смо да можемо да комбинујемо, измишљамо, реинтерпретирамо истине, и помирили смо се с простом верзијом обавезујуће религије и изгубили инстинкт за чепркањем, постали смо религијски мало стваралачки. У Немачкој, чак и у Шлезиви настајало је мноштво таквих религијских неортодоксија с којима осећам неку врсту сродности. Или на истоку, православље, оно пупи неком врстом неортодоксије. То ме привлачи јер је стваралачко, јер је преиспитивачко, јер је развијајуће и јер ме отвара за друге просторе, који нам помажу да боље схватимо шта се око нас дешава. Свака истина, свака доктрина која сувише дуго делује губи зупце и пропада. Развијамо се, стичемо нове представе, стварност пупи све време, нисмо исти људи као кад смо се родили, па и наш однос према историји другачији је од схватања историје људи који су живели стотину година пре нас. Здравно је бити јеретик, здраво је не допустити да прегориш, непрестано и будно преиспитивати стварност. То се односи и на религију и на политику, начине држања, опхођења, психичког здравља...

О начину конструисања романа као најсуптилнијој врсти комуникације

Читање романа личи на психолошко-онтолошки експеримент, јер нам омогућује да уђемо у другог човека, поистоветимо се с њим, присвојимо његово виђење света. Откако сам почела да пишем, прати ме то интуитивно комуницирање с другим човеком. Приликом писања *Књија Јаковљевих* имала сам огромну дилему: читање *Зборника Госјодових беседа*³ било је необично тешко, јер је то досадно, није штиво за пред

² Године 1652. у Лешну је спаљена библиотека „Пољске браће“, аријанца, припадника реформистичке цркве. (Прим. њев.)

³ Књига беседа Јакова Франка. (Прим. њев.)

спавање, али кад то пажљиво читаш, онда замишљаш онога ко то приповеда, замишљаш слушаоце, односе који се стварају, то је врста конјектуралне методологије, домишљам се којечега, претпостављам. Друго је било питање језика: како испричати повест која се одиграва на неколико језика: ладину, језику сефарда из Влашке, којим је говорио Јаков Франк, јидишу, хебрејском, пољском, рутенском, латинском, и најзад немачком. Игнорисала сам те језичке разлике, нарацију сам третирао као општу, користила сам архаизме да би читалац дискретно осетио да се то дешава веома давно, да док, рецимо, чита преписку Дружбацке и Хмјелевског, или пак Нахмахов дневник, осети ту патинираност. Али нисам се тиме претерано бавила, највише сам радила на изградњи слике, догађаја, односа, да би читалац схватио где се налази.

Моја списатељска метода је конјектура, из делокруга архивисте, кад имамо посла с неким заборављеним, изгубљеним текстом, кад имамо неку рупу у причи, онда је некако морамо надопунити – нечим другим, нечим новим, и та допуна, то давање смисла мора да буде и у моралном и у научном смислу, текст треба да буде целовит, као идеална плomba. Док сам писала *Књије Јаковљеве* имала сам огромну количину чињеница, проверених, документованих, мој задатак као писца је да те чињенице прихватим озбиљно, али и да испредем у међупростору оно што причи недостаје, да створим причу која ће имати сопствену енергију и помоћу које ћу моћи да комуницирам с читаоцем. Да би читалац имао осећај континуиране нарације која ће учинити да нам описани свет постане ближи и разумљивији. Али главни мотор, динамо који покреће преливање реченица на папир, ипак је машта. Градивне елементе добијам од научника, филозофа, историчара, док читам њихова дела, и оно што прочитам, уткам у своју причу, та синтетизујућа градња приче је моја главна методологија.

О преводима, преводиоцима. Чеслав Милош је контролисао своје преводиоце, Адам Загајевски је своје преводиоце позивао код себе да би с њима дискутовао о смислу превођеног текста. Да ли је могуће преводити с културе на културу?

Превод третирам као врсту културолошке комуникације. Живимо у глобализованом свету и не може се тек тако препеглати садржај да би се превео у другу културу (случај пољског крими-романа чија је радња пренесена у Калкуту и потпуно прилагођена индијској култури, јер је преводилац сматрао да у супротном неће моћи дело да проговори индијском читаоцу). Постоје преводиоци који су слабо комуникативни, јављају ми се пред само штампање књиге с чудним питањем: на пример да ли је „реасе“ (пољ. *pacifka*) врста пацифичког брода, или да ли „јакна до колена“ значи да се рачуна од главе до колена, или од стопала до колена. С неким преводиоцима сам врло блиска, пријатељи смо, и верујем им јер знам тачно како мисле. Преводиоце у чије језике не могу проникнути имам обичај да детаљно посматрам, претпостављајући како ће штиво кроз њега или њу проциркулисати, јер као што сам ја неко ко причу пропушта кроз себе док пише, назначавача је одликама своје личности, исто тако се дешава и с преводиоцем за време превођења.

(С пољској превела *Милица Маркић*)